

**Projekt TAMA – Tamujemy przemoc
Podsumowanie wyników ankiet ewaluacyjnych**

Raport po II etapie projektu

F A L O C H R O N

FUNDACJA NA RZECZ BEZPIECZENSTWA I WSPÓŁPRACY W SZKOLE

**Aleksandra Potysz – Rzyman
Edyta Dziados (rekomendacje)**

Kraków, 2016

I. O PROJEKCIE

Projekt TAMA – Tamujemy przemoc był realizowany od stycznia 2015 do czerwca 2016 roku przez Fundację na Rzecz Bezpieczeństwa i Współpracy w Szkole „Falochron” wraz z Krakowskim Ośrodkiem Terapii i Gminą Miejską Kraków. Jego celem było zwiększenie bezpieczeństwa w szkołach poprzez systemowe interwencje w środowisku szkolnym.

Projekt składał się z dwóch etapów.

Etap I (od stycznia do czerwca 2015 roku) był realizowany w postaci pięciu weekendowych szkoleń dla 93 nauczycieli z 27 szkół podstawowych. Tematami szkoleń były między innymi: diagnoza i praca z trudną klasą, przeciwdziałanie przemocy rówieśniczej w szkole, kontakt z uczniem sprawiającym trudności czy współpraca z rodzicami. Efekty pierwszego etapu zostały opisane w raporcie „Tamujemy przemoc – raport z I etapu”.

Etap II projektu (10.2015 do 06.2015) obejmował działania na terenie 5 szkół, które zostały wyłonione z 15 ubiegających się o miejsce placówek. W szkołach były realizowane takie działania, jak: warsztaty dla uczniów; szkolenia i grupy robocze dla nauczycieli, superwizje oraz konsultacje dla nauczycieli, program szkoły dla rodziców oraz badanie bezpieczeństwa w szkole 2 metodami: Kwestionariuszem Bezpieczeństwa oraz Mappingu. Dodatkowo nauczyciele mogli rozwijać swoje kompetencje w ramach sieci doskonalenia i samokształcenia z zakresu budowania bezpieczeństwa w klasie.

II. EWALUACJA

Ewaluacja po drugim etapie projektu obejmowała badanie:

1. efektów szkoleń prowadzonych dla rad pedagogicznych w poszczególnych szkołach,
2. satysfakcji nauczycieli z warsztatów dla klas TAMA,
3. efektów uczestnictwa w pierwszym etapie projektu, wśród uczestników programu 5 warsztatów rozwojowych o nazwie „Szkoła Liderów Bezpieczeństwa”, po upływie pół roku od zakończenia warsztatów,
4. efektów uczestnictwa w sieci samokształcenia i doskonalenia.

Ad. 1 Tamujemy przemoc – efekty szkoleń i całości programu oczami Grona Pedagogicznego w poszczególnych szkołach

Poniżej zaprezentowano wyniki ankiet ewaluacyjnych przeprowadzonych wśród nauczycieli biorących udział w szkoleniach i spotkaniach dla grona pedagogicznego, realizowanych na terenie ich szkoły. Każda ze szkół skorzystała z 5 warsztatów, trwających 4h dydaktyczne.

Ankieta składała się z 7 pytań diagnozujących: poziom satysfakcji z zajęć; poziom trudności we wprowadzaniu zmian w szkole po warsztatach; a także z 4 pytań metryczkowych.

Ankiety uzupełniło 64 nauczycieli – 21 ze Szkoły Podstawowej nr 101, 19 ze Szkoły Podstawowej nr 72, 9 ze Szkoły Podstawowej nr 162 i 15 ankietowanych ze Szkoły Podstawowej nr 8. Łącznie wśród respondentów znalazł się jeden dyrektor szkoły, 31 wychowawców klas, 29 nauczycieli niepełniących funkcji wychowawcy oraz jeden pedagog. Dwie osoby nie zaznaczyły swojej funkcji w placówce.

Co trzecia osoba (20 ankietowanych) uczestniczyła w poprzednim etapie programu.

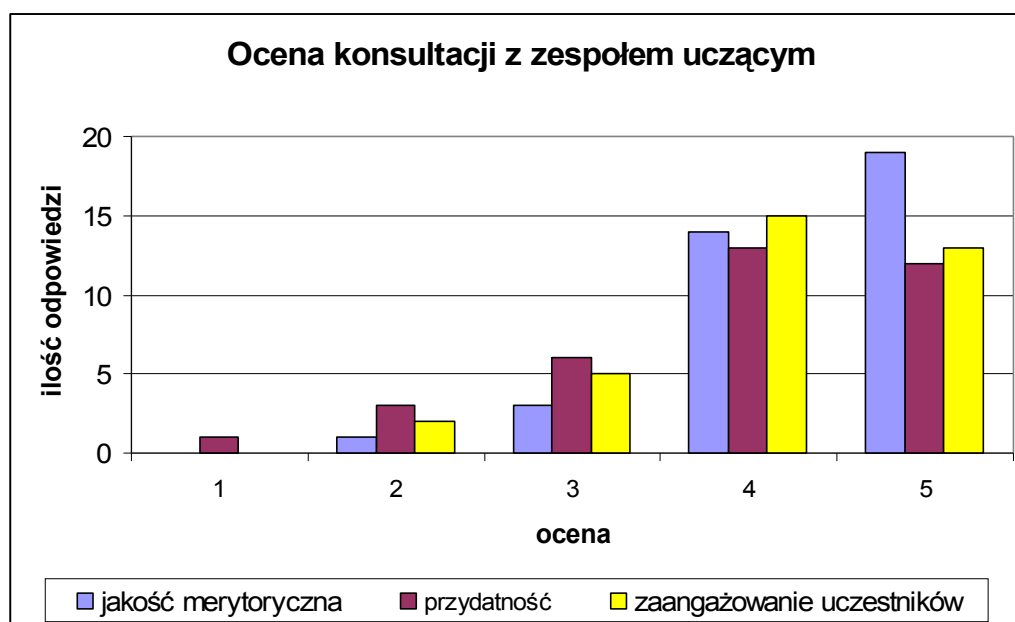
W drugim etapie nauczyciele najczęściej uczestniczyli w 5 spotkaniach (23 osoby) lub 4 spotkaniach (18 osób). Siedmiu nauczycieli brało udział w trzech warsztatach, a sześciu – w dwóch spotkaniach. Najczęściej w warsztatach TAMA brała udział jedna lub dwie klasy z danej placówki.

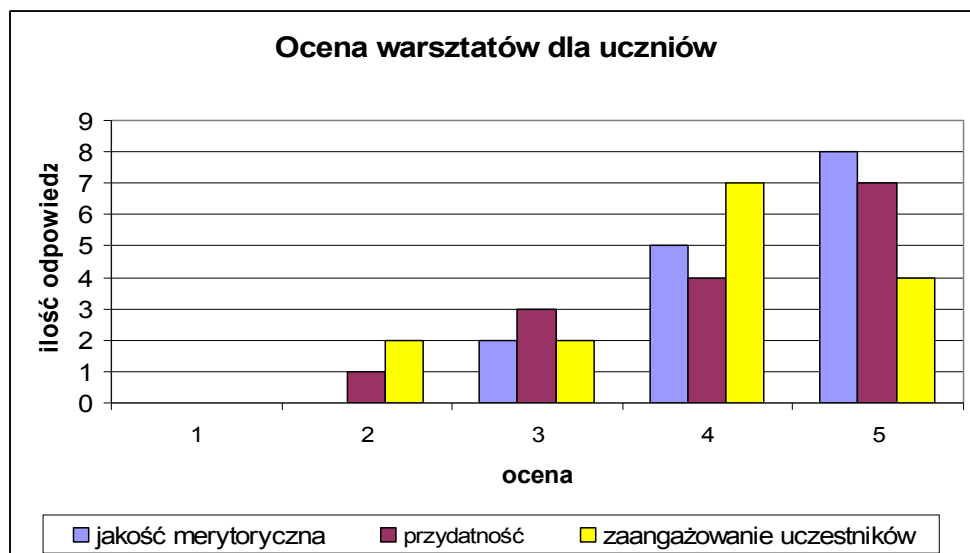
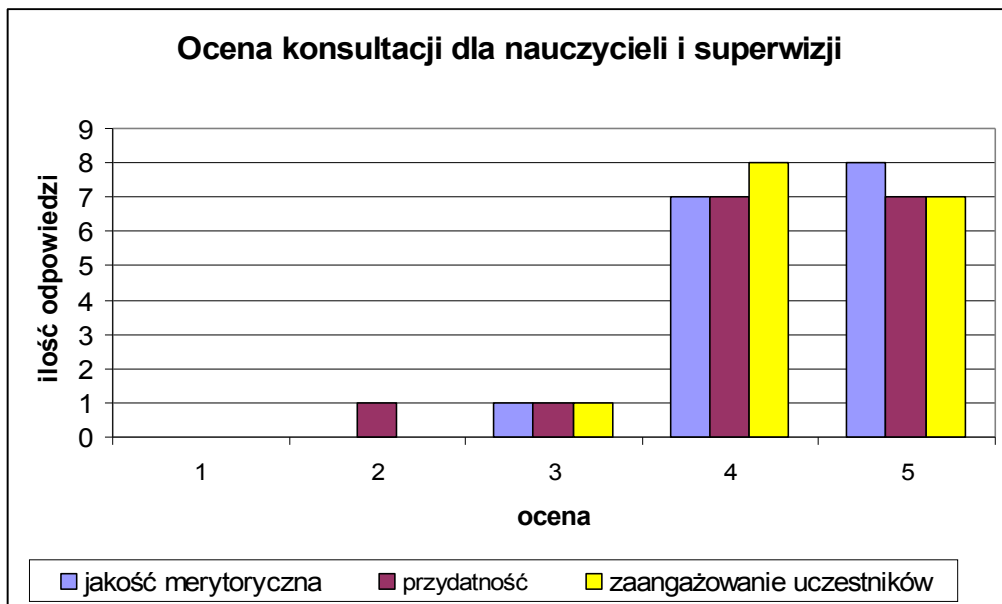
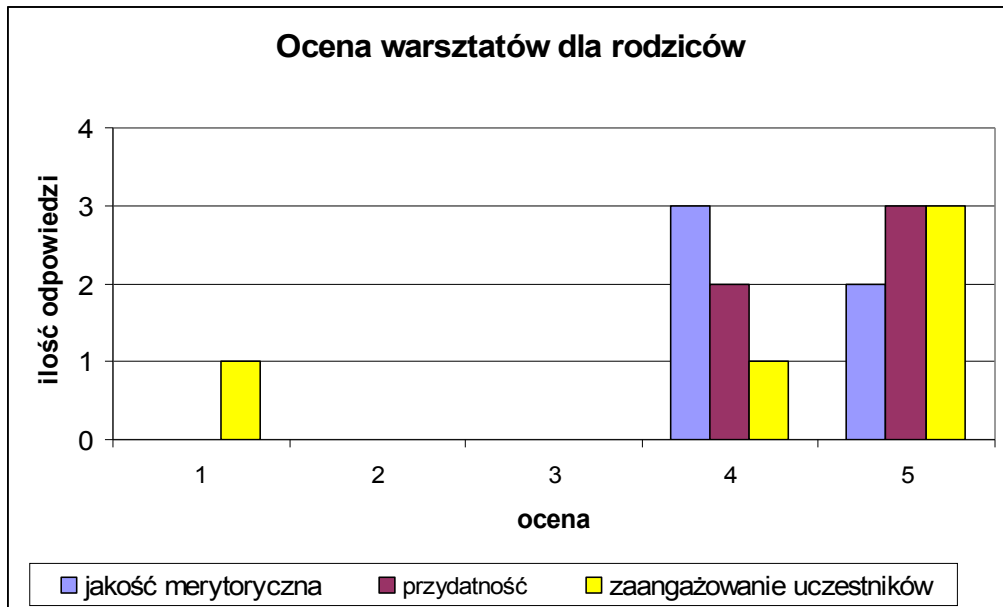
Większość ankietowanych nauczycieli poleciłaby program swoim kolegom z innych szkół. Takie zdanie zdecydowanie prezentuje 18 respondentów, a raczej – 29. 10 osób jest niezdecydowanych, a siedem raczej nie poleciłoby oferty kolegom i koleżankom. Najwyżej oceniono program w Szkole Podstawowej nr 101 (średnia 4,4 pkt), w dalszej kolejności w Szkole Podstawowej nr 8 (średnia 4,0 pkt), a nieco niżej w Szkole Podstawowej nr 162 (średnia 3,9 pkt). Najniższe noty program uzyskał w Szkole Podstawowej nr 72 (średnia 3,3 pkt).

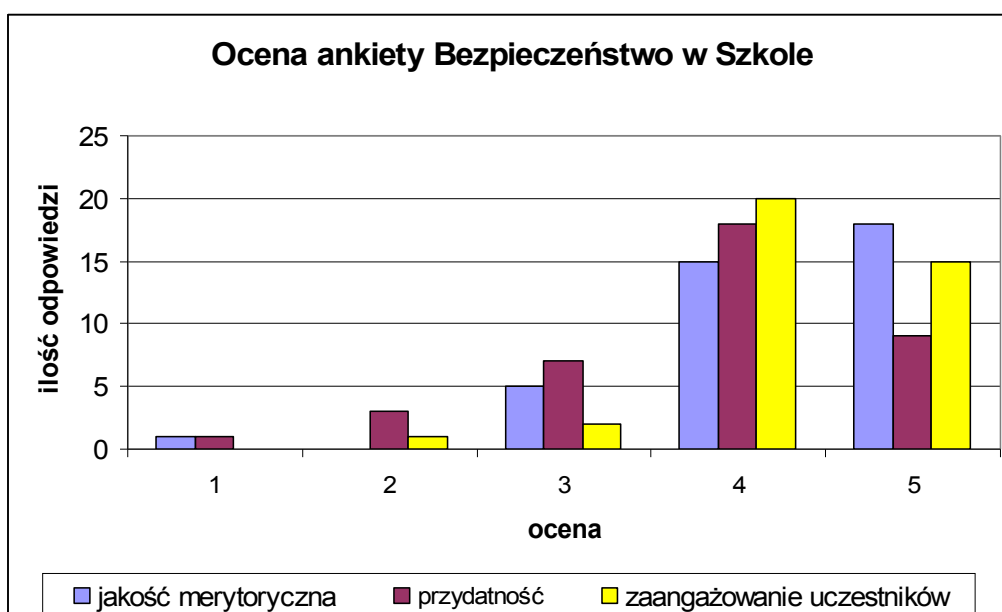
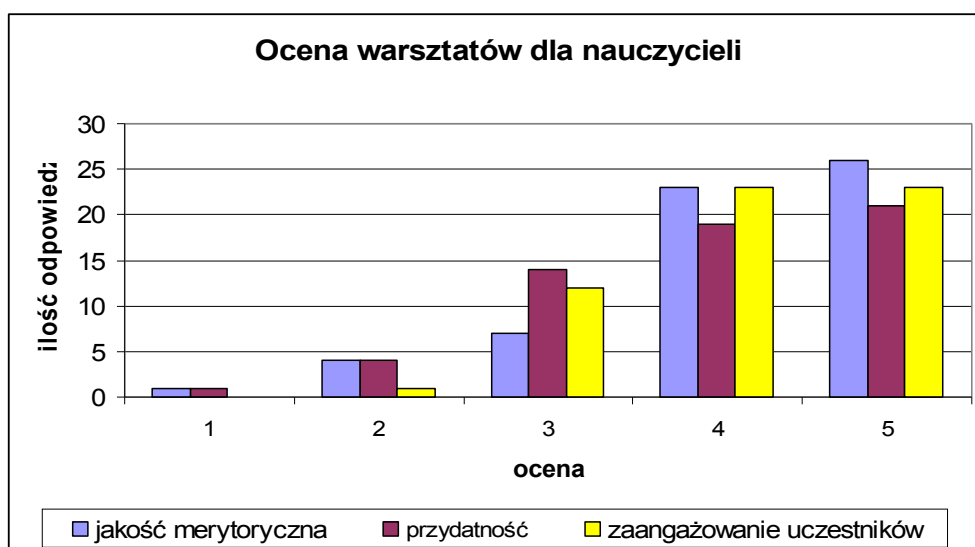
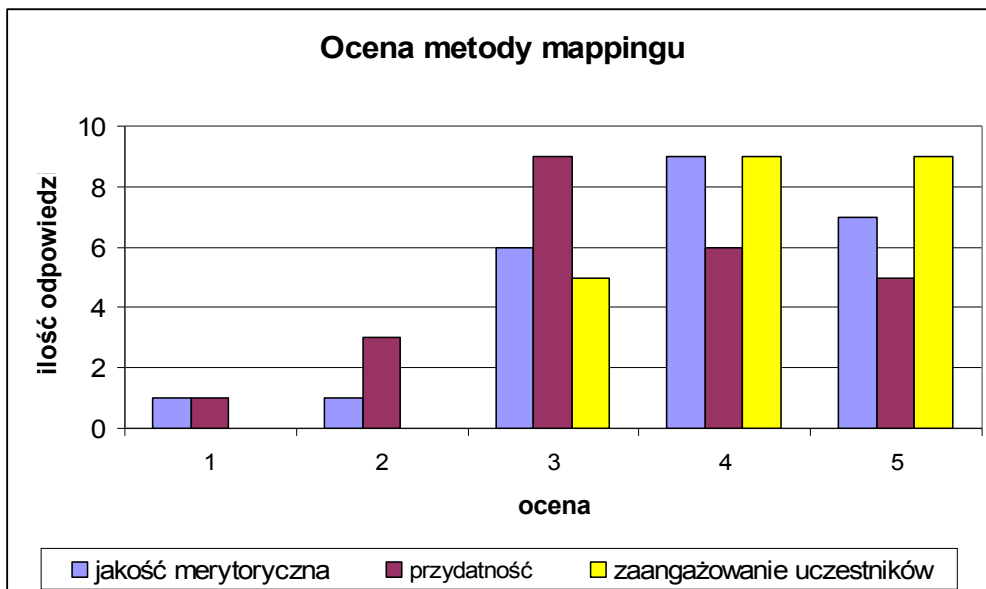
W uzasadnieniach odpowiedzi twierdzących znalazły się: profesjonalizm trenerów (przygotowanie, jasne komunikaty, przydatne informacje) i ich zaangażowanie i gotowość pomocy, dostosowanie form i metod do potrzeb nauczycieli, pomoc nauczycielom w trudnych sytuacjach, wskazówki do rozmów z rodzicami, praktyczne wnioski na przyszłość, możliwość rozmowy o trudnych sytuacjach w klasie, wielokierunkowe wsparcie (nauczyciele, rodzice, uczniowie).

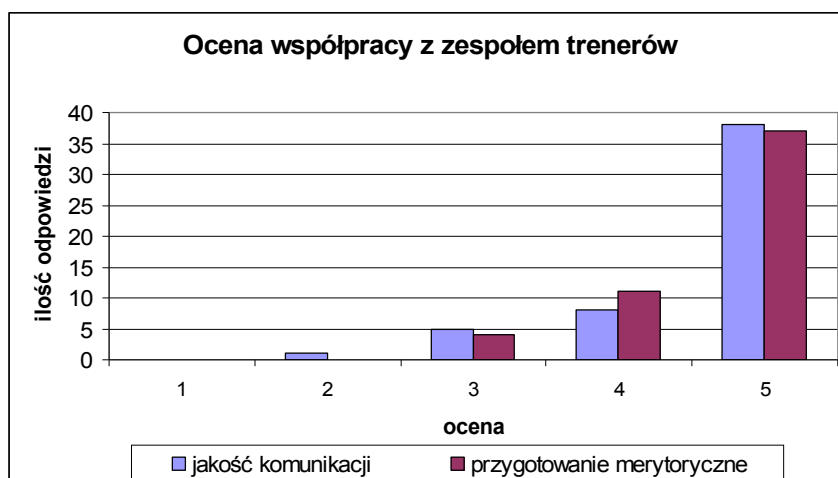
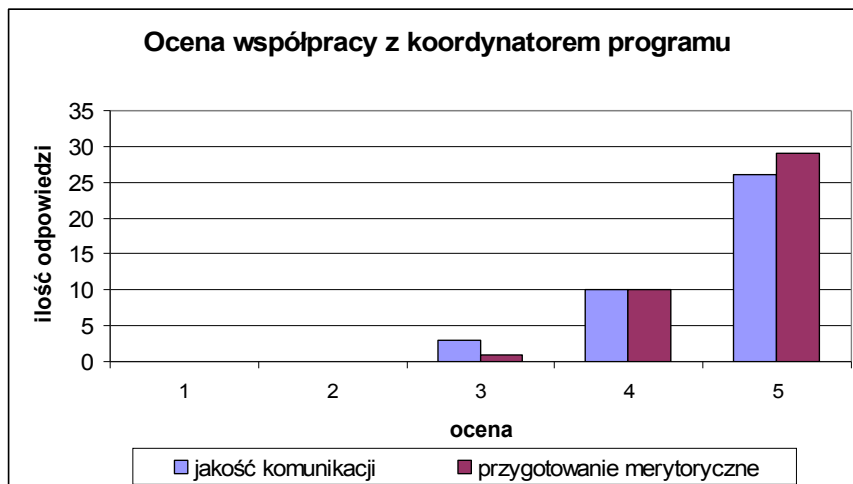
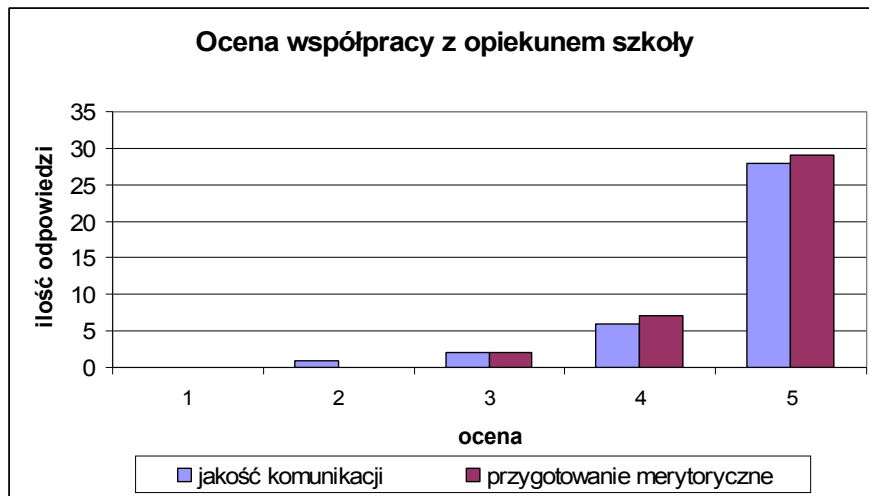
Aby zwiększyć skuteczność programu zaproponowano bardziej precyzyjne polecenia, wprowadzenie atrakcyjniejszych form, wprowadzenie indywidualnych wskazówek dla nauczycieli i gotowych recept na sytuacje problemowe.

Ankietowani oceniali poszczególne elementy szkoleń, w których uczestniczyli – warsztaty dla nauczycieli, uczniów, rodziców, konsultacje z zespołem uczącym, przeprowadzenie ankiety bezpieczeństwa w szkole, mappingu superwizje lub konsultacje dla nauczycieli. Ocena dokonywana była w skali od 1 do 5 pkt pod względem jakości merytorycznej, przydatności oraz poziomu wymaganego od nauczycieli zaangażowania. Poniżej wykresy przedstawiające ocenę poszczególnych form:

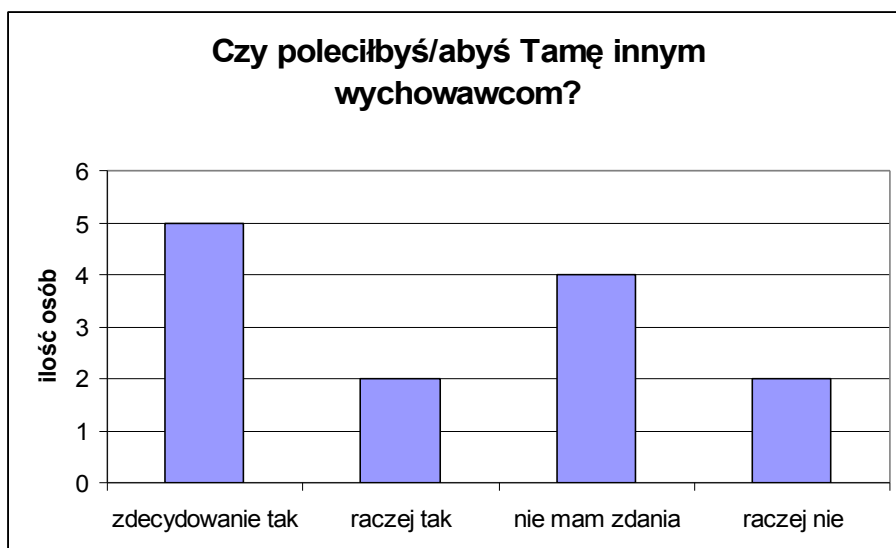
Wnioski nauczycieli po drugim etapie projektu Tamujemy przemoc:

1. To, co udało się wdrożyć po warsztatach (umiejętności i techniki):
 - zabawy integracyjne
 - sposób wyboru grup do pracy
 - wzmacnianie roli lidera klasowego
 - unikanie rywalizacji
 - umiejętność prowadzenia rozmów z uczniami, ich rodzicami
 - redukcja napięcia w zespole
 - Mapping
 - bieżące rozwiązywanie problemów klasy
 - diagnoza klasy
2. Zmiany zaobserwowane w szkole po udziale w drugim etapie projektu:
 - Blisko połowa ankietowanych obserwuje pozytywne zmiany w swoich placówkach po przeprowadzeniu programu
 - Rozwój współpracy w gronie
 - Wzrost empatii, zrozumienia
 - Integracja klasy
 - Poprawa relacji klasowych
 - Zmiana postaw, świadomości uczących
 - Zaangażowanie rodziców
3. Proponowane przez nauczycieli zmiany:
 - Przeprowadzenie szkoleń na początku roku szkolnego w klasach 1 i 4
 - Skupienie się na przemocy w pracy indywidualnej z trudnym uczniem
4. Uznane za szczególnie przydatne w drugim etapie projektu:
 - Diagnoza klasy w sposób przyjazny dla uczniów
 - Rzeczowo i jasno przedstawione treści
 - Skuteczna pomoc
 - Profesjonalizm i zaangażowanie trenerów
5. Deklarowane dalsze zapotrzebowanie na wsparcie:
 - Konsultacje dla zespołu uczących dotyczące danej klasy lub ucznia
 - Warsztaty interwencji w sytuacji przemocy rówieśniczej
 - Warsztaty z zakresu kontaktu z rodzicami
 - Warsztaty z diagnozy klasy
 - Warsztaty z zarządzania klasą

Ad.2 Tamujemy przemoc – efekty warsztatów TAMA dla klas, widziane oczami wychowawców i nauczycieli

Poniżej zaprezentowano wyniki ankiet ewaluacyjnych przeprowadzonych wśród wychowawców, których klasy korzystały z warsztatów diagnostyczno – interwencyjnych TAMA (3 lub 4 spotkania po 3h dydaktyczne + konsultacje z wychowawcą i zespołem uczącym klasę). Ankieta składała się z 5 pytań diagnozujących poziom satysfakcji z warsztatów, rodzaj wdrożonych metod pracy zaproponowanych na warsztacie, czynniki sprzyjające i utrudniające wdrażanie zmian w klasie, a także z dodatkowego pytania odnośnie miesiąca przeprowadzania warsztatów w klasie.

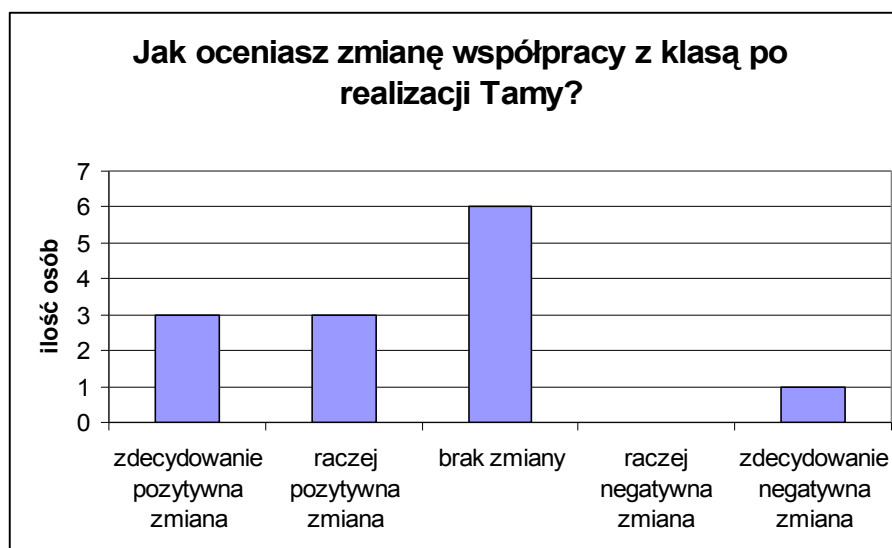
Ankiety uzupełniło 13 wychowawców – czterech ze Szkoły Podstawowej nr 101, pięciu ze Szkoły Podstawowej nr 72, trzech ze Szkoły Podstawowej nr 162 i jedna ankietowana ze Szkoły Podstawowej nr8.

Większość ankieterowanych wychowawców poleciliby program innym wychowawcom. Takie zdanie zdecydowanie prezentuje 5 respondentów, a raczej – 2. Cztery osoby są niezdecydowane, a dwie raczej nie poleciłyby oferty kolegom i koleżankom z pracy.

W uzasadnieniach pozytywnych odpowiedzi (polecających zajęcia) znalazło się: wykorzystanie metod diagnozy klasy w sposób przyjazny dla dzieci, rzeczowo i jasno przedstawione treści, skuteczność otrzymanej pomocy, profesjonalizm i zaangażowanie trenerów, ich życzliwe nastawienie do dzieci, stwarzanie atmosfery akceptacji w klasie i możliwości otwarcia się nawet nieśmiałyh uczniów, korzystanie z szerokiego wachlarza metod podczas warsztatów.

Aby zwiększyć skuteczność warsztatów zaproponowano przeprowadzenie szkoleń na początku roku szkolnego w klasach 1 i 4.

6 wychowawców nie zauważyło zmiany we współpracy z klasą po realizacji warsztatów. Tyle samo osób zdecydowanie lub raczej obserwuje pozytywną różnicę we współdziałaniu z uczniami (lepsze zrozumienie, częstsze rozmowy o problemach w klasie, lepsze integracja, obniżenie częstotliwości agresji słownej, zażegnanie eskalacji konfliktu, budowanie pozytywnych relacji między uczniami oraz z nauczycielem). Jedna respondentka stwierdziła, że zdecydowanie się ono pogorszyło – w ostatnim dniu warsztatów doszło do wyraźnego wzrostu zachowań agresywnych w klasie.

Spośród poznanych w trakcie warsztatów dla klas metod i technik **najczęściej wychowawcy wykorzystali później w swojej pracy: zabawy integracyjne** (5 odpowiedzi), **sposób wyboru grup do pracy** (3 odpowiedzi), **wzmacnianie roli lidera klasowego** (2 odpowiedzi), **unikanie rywalizacji** (2 odpowiedzi), umiejętność prowadzenia rozmów z uczniami, redukcja napięcia w zespole, mapping, porozumienie bez przemocy, metoda małych kroków ustalaniu norm klasowych, wzmacnianie poziomu samooceny.

Czynnikami ułatwiającymi ich stosowanie były: pomysłowość dzieci, możliwość obserwacji zajęć prowadzonych przez trenera i konsultacje, zmniejszona liczba uczniów na warsztatach, uczestniczenie nauczyciela w zabawach, znajomość zasad komunikacji, zaangażowanie uczniów w zabawy integracyjne i proponowanych ćwiczeniach.

Utrudnieniami były: agresywne zachowania niektórych uczniów (2 odpowiedzi) lub ich przyzwyczajenie do agresji słownej, hałas w trakcie ćwiczeń, niedopasowanie teorii do praktyki, zbyt mało czasu, niechęć uczniów do wspólnych działań.

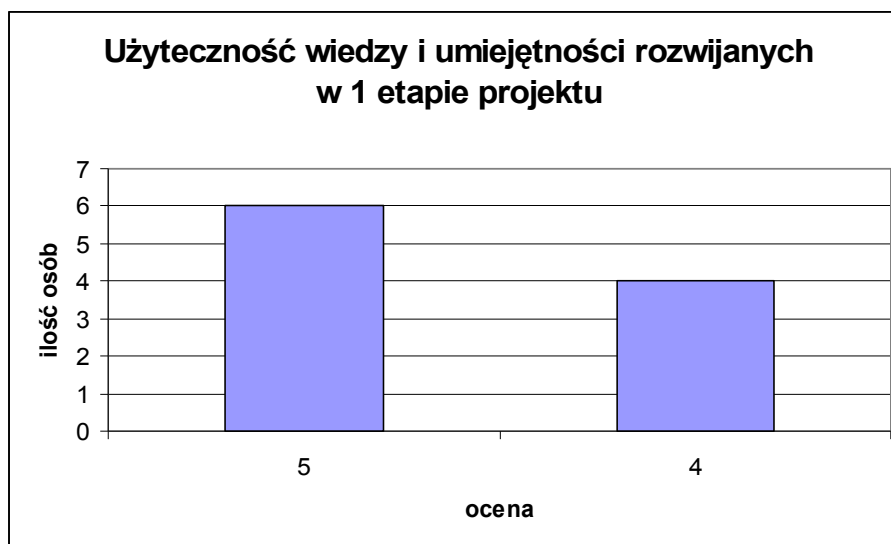
Ad.3 Tamujemy przemoc – efekty pierwszego etapu po upływie 6 miesięcy

Poniżej zaprezentowano wyniki ankiet ewaluacyjnych przeprowadzonych wśród nauczycieli uczestniczących w ubiegłym roku w warsztatach „Szkoła Liderów Bezpieczeństwa” w pierwszym etapie projektu „Tamujemy przemoc”. Ankieta składała się z 4 pytań diagnozujących poziom satysfakcji i trudności we wprowadzaniu zmian w szkole z perspektywy czasu, a także z dodatkowego pytania odnośnie ilości warsztatów, w których respondenci brali udział.

Ankiety uzupełniło 10 osób – po trzy ze Szkoły Podstawowej nr 101 i Szkoły Podstawowej nr 8 oraz po dwie osoby ze Szkoły Podstawowej nr 72 i Szkoły Podstawowej nr 162.

Połowa ankietowanych osób uczestniczyła we wszystkich 5 warsztatach, dwie osoby opuściły jeden, jedna respondentka brała udział w trzech z nich, zaś dwie – w dwóch. Przeciętnie osoby biorące udział w ankiecie brały udział w 4 warsztatach.

Ankietowani oceniali **użyteczność wiedzy i umiejętności** rozwijanych w trakcie 1 etapu projektu w kontekście swojej pracy w szkole. Przeciętnie było to **4,6 pkt** w skali od 1 (zdecydowanie nieużyteczne) do 5 (zdecydowanie użyteczne).

Sześciu respondentów przyznało najwyższą notę (5 pkt), a czterech – 4 pkt.

W uzasadnieniach ocen podawane było: spojrzenie na klasę z innego punktu widzenia, praktyczny aspekt treści szkolenia, nabranie pewności siebie w pracy z klasą i zauważalny wzrost skuteczności podejmowanych działań, wykorzystywanie poznanych narzędzi i wypracowanych scenariuszy np. do diagnozy klasy, integracji zespołu, wzmacniania pożądanych postaw, skuteczniejsze rozwiązywanie problemów klasowych, usystematyzowanie wiedzy. Kwestia poznanych metod i narzędzi była szczególnie podkreślana – wskazało ją 5 osób.

Respondenci oceniali także, które umiejętności i obszary wiedzy wymienione w ankiecie, które są najbardziej przydatne w ich pracy. Wybierali 6 z nich i szeregowali od najbardziej przydatnych (ocena 1) do najmniej przydatnych (ocena 6).

Najwięcej wskazań (8) otrzymała **trudna rozmowa z rodzicem**. W dalszej kolejności wymieniane były **narzędzia zarządzania klasą** (6 odpowiedzi), **znajomość procedury reagowania na przemoc**, **systemowe rozumienie klasy** oraz **rozmowy interwencyjne ze sprawcą i osobą doświadczającą przemocy** (po 5 odpowiedzi). Za najważniejsze ze wskazanych zagadnień uznano **narzędzia do diagnozy klasy** (średnia 1,5 pkt), rozmowę **interwencyjną ze świadkiem przemocy** i **rozmowę z rodzicem dziecka – sprawcy przemocy** (obie średnie 2,0 pkt).

Za **czynniki najbardziej pomocne** we wdrażaniu zdobytej wiedzy i umiejętności w praktyce ankietowani uznali: **okazję do przepracowania na sobie trudnych sytuacji podczas warsztatów** (4 odpowiedzi), **przydatne materiały** (3 odpowiedzi), **warsztatową formę prowadzonych zajęć** (2 odpowiedzi), **możliwość wymiany doświadczeń** (2 odpowiedzi), odczuwane wsparcie wychowawców i dyrekcji, dobrą atmosferę, wewnętrzną motywację do skorzystania z wiedzy.

Utrudnieniem w procesie wdrażania treści szkoleniowych w praktyce szkolnej okazały się opór uczniów i rodziców, początkowa niechęć nauczycieli podczas drugiego etapu projektu, brak czasu oraz zbyt duża ilość problemów pojawiających się w jednej chwili.

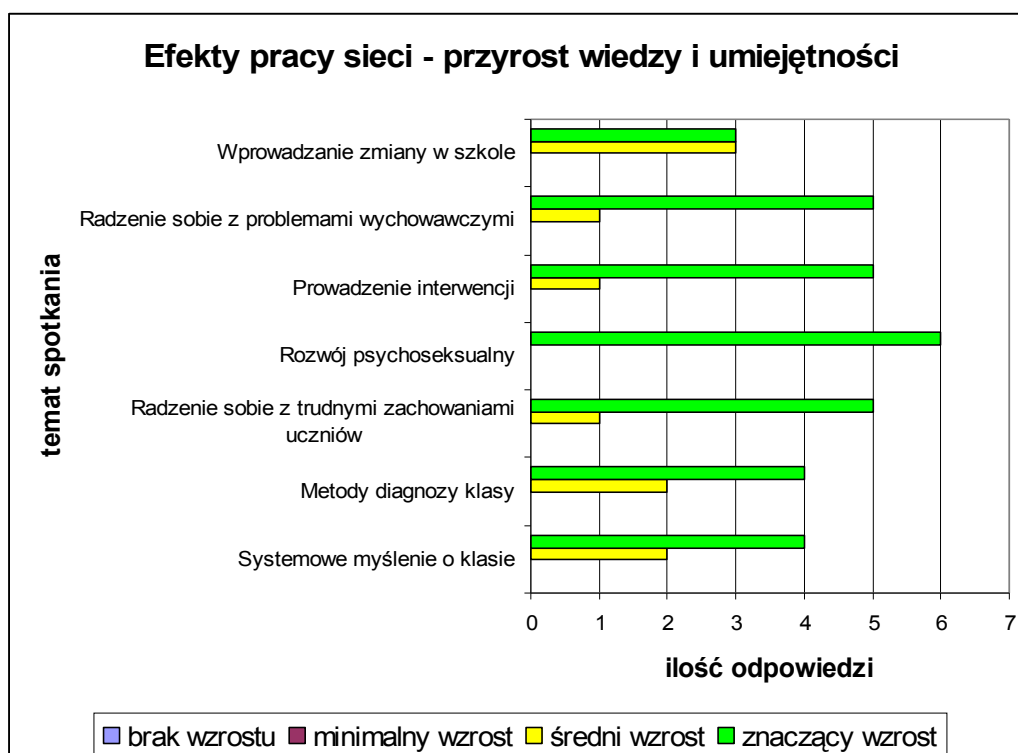
Czynniki pomocne we wdrażaniu zmian	Czynniki utrudniające wdrażanie zmian
okazja do przepracowania na sobie trudnych sytuacji	początkowa niechęć nauczycieli podczas drugiego etapu projektu
warsztatowa forma prowadzonych zajęć	opór uczniów i rodziców
możliwość wymiany doświadczeń	zbyt duża ilość problemów pojawiających się naraz
przydatne materiały	brak czasu

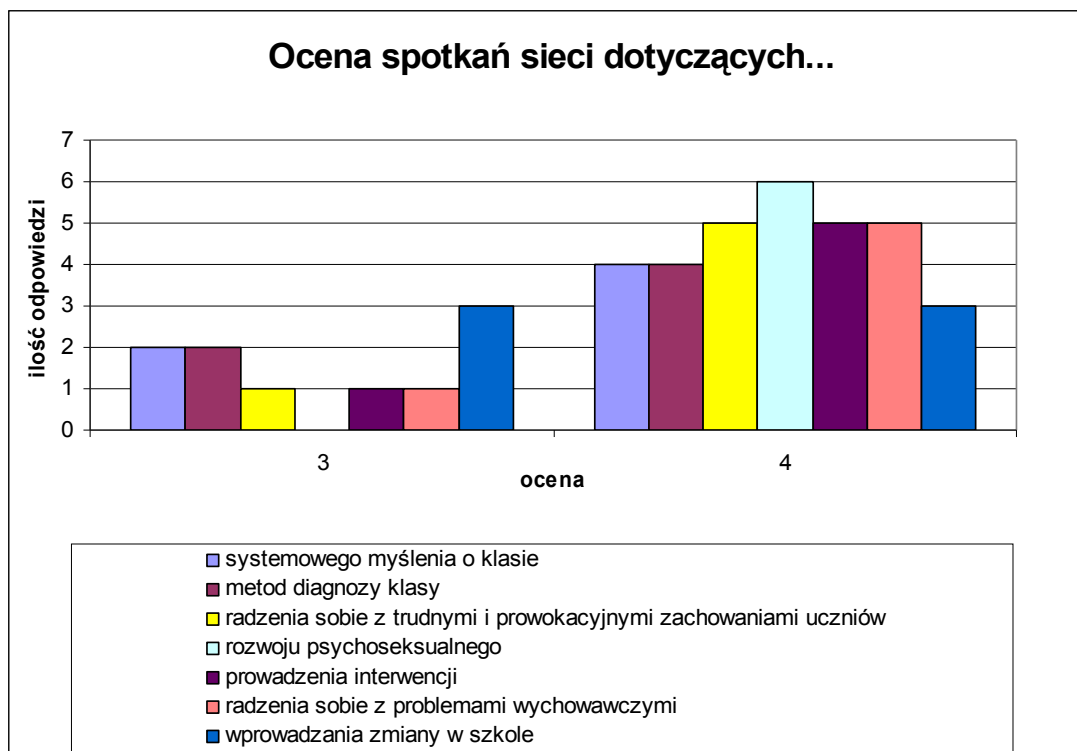
Ad. 4 Tamujemy przemoc - Sieć doskonalenia – efekty

Poniżej zaprezentowano wyniki ankiet ewaluacyjnych przeprowadzonych wśród nauczycieli biorących udział w szkoleniach i spotkaniach sieci doskonalenia w ramach projektu „Tamujemy przemoc” realizowanego przez Fundację na Rzecz Bezpieczeństwa i Współpracy w Szkole „Falochron”

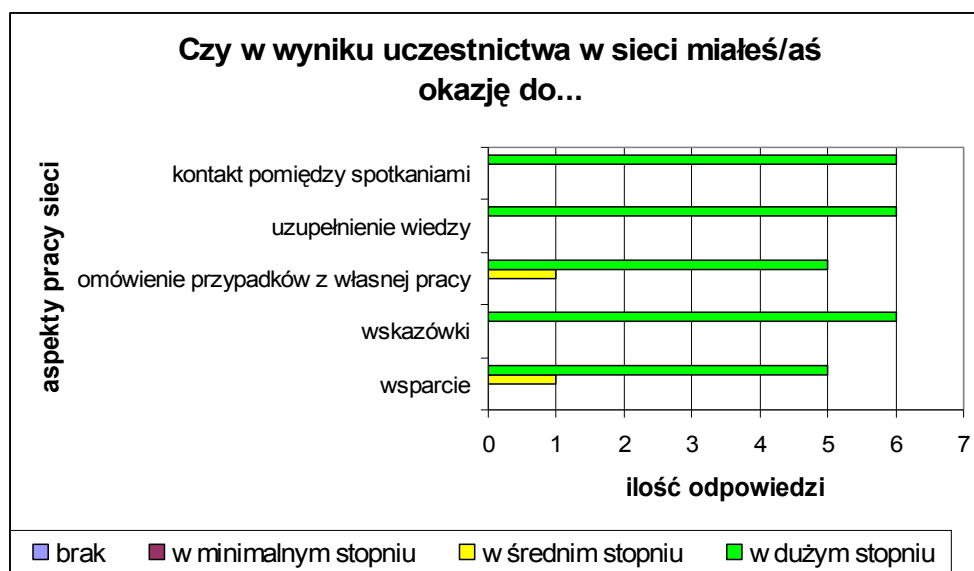
Ankieta ewaluacyjna składała się z 4 pytań oraz metryczki. Uzupełniło ją 6 osób – 2 mężczyzn, 3 kobiety (jedna osoba nie określiła płci). Jedna osoba była w wieku 20-30 lat, a po dwie osoby w wieku 40 – 50 lat.

Efekty pracy sieci zostały ocenione przez uczestników bardzo wysoko – żaden z nauczycieli nie wybrał odpowiedzi „brak wzrostu” ani „minimalny wzrost”. Najbardziej wnoszącym szkoleniem było to związane z rozwojem psychoseksualnym. Ocena 3 = średni wzrost. Ocena 4 = znaczący wzrost.

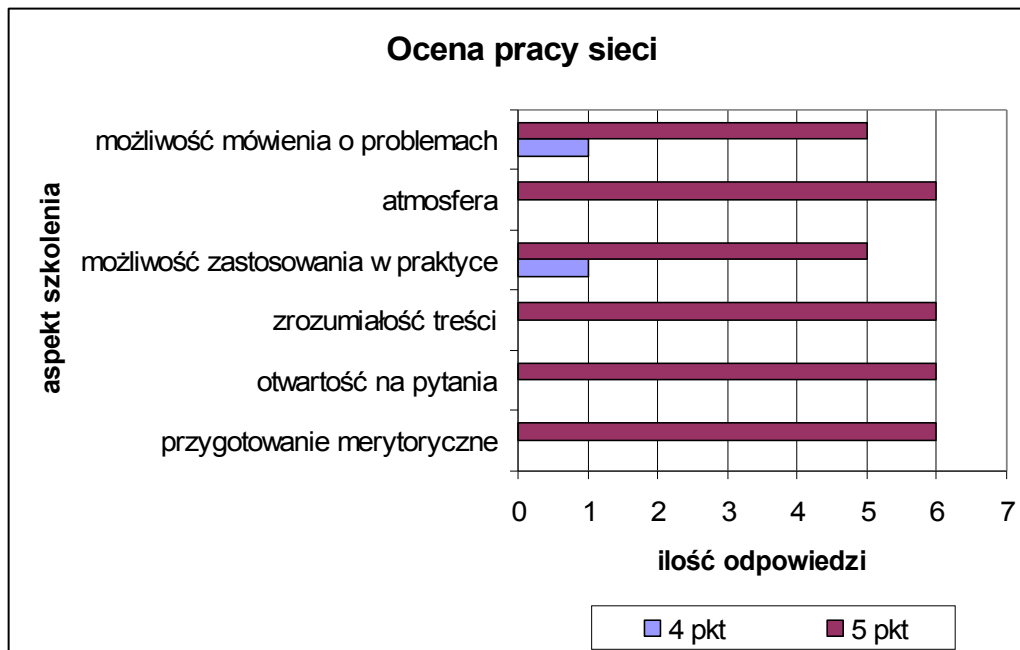

Uczestnicy sieci stwierdzili niemal jednogłośnie, że mieli w dużym stopniu okazję do otrzymywania wsparcia od trenera i innych uczestników sieci, wskazówek do dalszej pracy, omawiania przypadków z własnej pracy, uzupełniania wiedzy na interesujące tematy oraz kontaktu z prowadzącymi i pozostałymi uczestnikami pomiędzy spotkaniami stacjonarnymi.

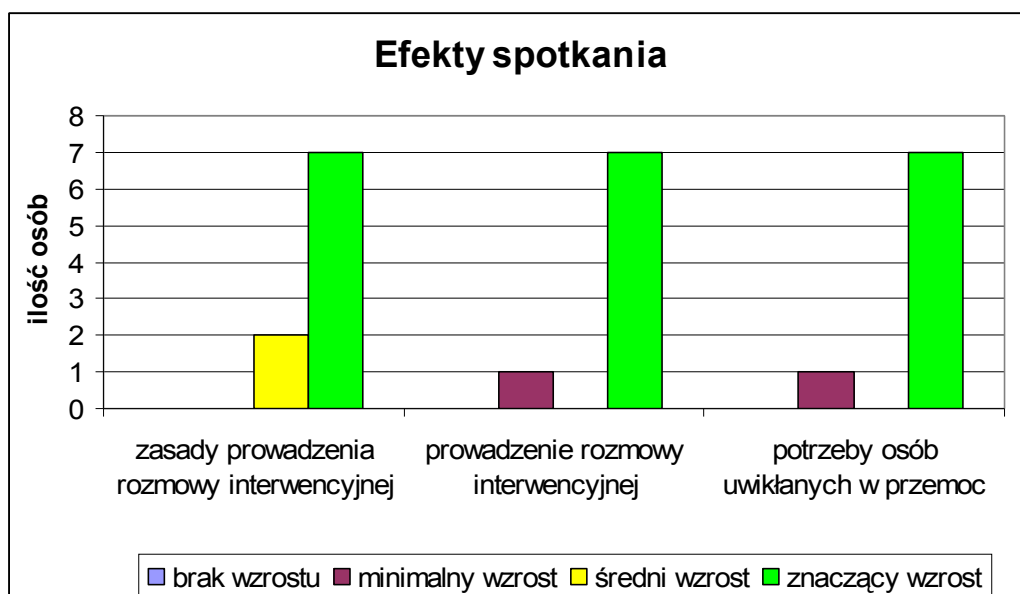
W podsumowaniu pracy sieci, widoczne są bardzo wysokie noty (skala od 1 do 5 pkt). Wszyscy ankietowani ocenili na najwyższą notę przygotowanie merytoryczne trenerów prowadzących spotkania, ich otwartość na pytania oraz jasność i klarowność przekazywania treści, a także atmosferę panującą na spotkaniach. Po jednej osobie przyznało 4 pkt w możliwości mówienia o swoich problemach i zastosowaniu zdobytej wiedzy i umiejętności w praktyce.

W ramach sieci odbyło się szkolenie z zakresu „Rozmowy interwencyjnej”. Poniżej wyniki ewaluacji tego spotkania.

Uczestnicy spotkania uzupełniali ankietę ewaluacyjną oceniającą stopień satysfakcji oraz efekty szkolenia. Składała się z 2 pytań oraz metryczki. Ankietę uzupełniło 9 osób – 5 kobiet, 3 mężczyzn (1 osoba nie uzupełniła metryczki). Po dwie osoby mieściły się w przedziale 20-30 lat, 40-50 lat oraz powyżej 50 lat, zaś trzy osoby miały pomiędzy 30 a 40 lat.

7 osób znacząco zwiększyło swoją wiedzę na temat zasad prowadzenia rozmowy interwencyjnej, umiejętności prowadzenia takiej rozmowy oraz znajomości potrzeb osób uwikłanych w sytuację przemocy. Dwie osoby odnotowały w pierwszym aspekcie średni wzrost, a po jednej osobie – w kolejnych dwóch aspektach.

Wszyscy uczestniczący nauczyciele ocenili na najwyższą notę jakość merytorycznego przygotowania prowadzących, ich otwartość na pytania uczestników, zrozumiałość treści oraz możliwość zastosowania w praktyce zdobytej wiedzy i umiejętności.

III. Projekt "Tamujemy przemoc" – Rekomendacje prowadzenia działań pomocowych po analizie wyników ewaluacji po pierwszym i drugim etapie projektu, przedstawione na konferencji w UM:

1. Fundacja zawiera ze szkołą kontrakt dotyczący współpracy, na zasadzie wyszczególnienia praw i obowiązków obu stron. Kontrakt zawiera ustalenia dotyczące:
 - rodzaju wykonywanych działań
 - zakresu działań (informację, że nauczyciele będą pracować również nad relacjami, nie tylko nad kwestiami merytorycznymi)
 - ostatecznych terminów realizacji poszczególnych działań
 - osób zaangażowanych w poszczególne działania
 - potrzebnego sprzętu
2. Szkoła deleguje nauczycieli na szkolenie dla Liderów Bezpieczeństwa. Rekomendacje dotyczące kandydatów:
 - chęć udziału (dobrowolność)
 - osoby z różnych podgrup (zróżnicowanie pod kątem wieku, funkcji, nauczanych przedmiotów)
 - osoby o mocnej pozycji w gronie pedagogicznym (chętnie słuchane)
 - ilość osób = minimum 20% grona pedagogicznego
 - obowiązkowy udział pedagoga / psychologa szkolnego oraz dyrektora lub vice – dyrektora
3. Ta sama grupa odbiorców jest objęta różnorodnymi działaniami w tym samym czasie.
4. Program zawiera rozbudowaną część dotyczącą budowania zaangażowania i współpracy rodziców i szkoły.
5. Program trwa 2 lata.
 - Pierwszy etap – pół roku – szkolenie liderów bezpieczeństwa poza szkołą
 - Drugi etap – pół roku – budowanie relacji i diagnoza zasobów i potrzeb na terenie szkoły, wstępne szkolenie merytoryczne, konsultacje
 - Trzeci etap – rok – szkolenia merytoryczne dla nauczycieli oraz wdrożenie wypracowanych rozwiązań, działania względem dzieci i rodziców
6. Powstaje procedura interwencji w sytuacji zgłoszenia przemocy w szkole, w razie nagłego zgłoszenia.
 - Diagnoza
 - Wejście w 2 – letni program budowania sojuszy lub
 - Wejście w tryb interwencyjny, jeśli zdiagnozowano przemoc na poziomie rady pedagogicznej – psychoedukacja oraz praca nad relacjami w gronie pedagogicznym
7. Działania interwencyjne oraz rozwojowe są prowadzone przez instytucję zapewniającą możliwość szkolenia kadry oraz superwizję członków zespołu.
8. Funkcjonują wypracowane procedury współpracy pomiędzy ośrodkiem rozwojowo – interwencyjnym oraz innymi podmiotami wspierającymi budowanie bezpieczeństwa i współpracy w szkole.